

С. Н. Грипич
Л. М. Буравкова

**Інформаційна
культура:
теоретичні засади
та досвід**

Навчальний посібник

2-ге видання, доповнене

*За загальною редакцією
С. Н. Грипич*

Рівне – 2018

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 10 від 27.10.2016 р.)*

Рецензенти:

Г. П. Пустовіт – доктор педагогічних наук, професор, учений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Г. М. Швецова-Водка – доктор історичних наук, професор кафедри документальних комунікацій і бібліотечної справи РДГУ;

О. Б. Петренко – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання РДГУ.

Редакційна колегія: С. Н. Грипич, Л. М. Буравкова, Л. В. Ковальчук,
Г. П. Семенюк, С. М. Поліщук.

Грипич С. Н.

Інформаційна культура: теоретичні засади та досвід : навч. посіб. / С. Н. Грипич, Л. М. Буравкова ; за заг. ред. С. Н. Грипич. – 2-ге вид., допов. – Київ : Кондор, 2018. – 340 с.

Навчальний посібник, перше видання якого було схвально сприйняте студентами та науковцями, у новому варіанті охоплює широкий спектр проблем з теоретичних засад інформаційної культури та практичного досвіду її формування в бібліотеках закладів вищої освіти. В ньому подаються відомості про карткові та електронні інформаційно-пошукові системи, алгоритми пошуку та аналітичне опрацювання джерел інформації; розглядаються питання, пов'язані з організацією та методикою науково-дослідницької діяльності студентів та молодих науковців, а також містяться рекомендації щодо оформлення результатів наукової діяльності. Навчальний посібник доповнено матеріалами про нові вимоги до оформлення дисертацій, списків використаних джерел у наукових роботах за міжнародними стилями.

Видання висвітлює досвід роботи наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету, її інформаційні ресурси та сервісні технології.

Навчальний посібник розрахований на широке коло студентів, аспірантів, молодих науковців та всіх, хто цікавиться питаннями формування інформаційної культури в бібліотеках закладів вищої освіти.

УДК 027.7:008(075.8)

© Грипич С.Н., Буравкова Л.М., 2018 р.

ПЕРЕДМОВА

Питання ефективного використання інформації актуалізувало потребу у з'ясуванні змісту і значення інформаційної культури особистості та суспільства. Від цього залежать базові знання та вміння майбутніх фахівців у сфері пошуку і семантичного опрацювання інформації, а також рівень культури її споживання. Інформаційна культура є певною мірою показником рівня розвитку особистості, її освіченості, грамотності. Без своєчасного і повного забезпечення необхідною інформацією, вміння швидко, якісно й адекватно її сприймати, зберігати, обробляти, використовувати і передавати, ефективно функціонувати і розвиватися не може жодна сфера діяльності людини. У сучасному соціумі інформаційна взаємодія між людьми відбувається у формі різних соціальних відносин, зумовлених діяльністю, рівнем освіти та іншими чинниками. Однак, стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зростання обсягу інформаційних потоків, підвищення вимог до рівня освіченості людини – все більше актуалізують потребу у знаннях і вміннях, адекватних суспільним вимогам, особливо це стосується здатності опрацювати інформацію. Саме від навичок її отримання, обробки та використання залежить рівень інформаційної культури особистості. Зі свого боку, інформаційна культура закладає фундамент успішної життєздатності особистості, її самовираження та інтелектуального розвитку, реалізації власного потенціалу. Отже, інформаційна культура визначає культурний рівень сучасної людини, а також відображає її активну творчу діяльність і, власне, розвиток її як суб'єкта. Інформаційна культура передбачає вміння володіти певними знаннями та відповідно вміти їх

застосовувати в обраній сфері, а також розширювати і поглиблювати.

Інформаційне суспільство ставить перед вищою освітою завдання підготовки фахівців здатних до самоосвіти й саморозвитку, вільного визначення себе у професії та володіння різними методами опрацювання інформації, яка є головною та невід'ємною складовою багатьох видів діяльності. Тому формування інформаційної компетентності студентів є важливим завданням навчального процесу. Інформаційна культура особистості характеризується знаннями (операційними), поведінковими (практико-діяльними) і ціннісно-орієнтованими аспектами. Уміння знаходити й використовувати потрібну інформацію – важливий елемент вищої освіти. Майбутні фахівці мають бути готовими до роботи в умовах постійного накопичення знань, інформації. Тому у процесі їх підготовки необхідно сформувані такі навички роботи, що відповідатимуть сучасному рівню інформатизації та дозволять швидко засвоювати нові знання. Інформаційне середовище будь-якого закладу вищої освіти (ЗВО) створює його бібліотека, яка сприяє формуванню інформаційного стилю мислення, підвищує інформаційну компетентність, знайомить із сучасними засобами, методами і технологіями інформаційної діяльності. У навчальному посібнику висвітлюються питання інформаційної культури, раціонального використання інформаційно-пошукових систем (ІПС), методології та методики проведення наукових досліджень.

Новизною другого видання посібника є доповнення його матеріалами про нові вимоги до оформлення дисертацій; інформацією по оформленню списків використаних джерел у наукових роботах за міжнародними стилями; матеріалами про Універсальну десяткову класифікацію (УДК), Інституційний репозитарій, Міжнародну наукометричну

базу даних Scopus та ін. До видання включені питання для самоконтролю.

Даний навчальний посібник покликаний:

- сформулювати у студентів, молодих науковців основи інформаційної культури, а також уявлення про інформаційну компетентність як важливий елемент освіти та розуміння ролі бібліотеки ЗВО – головного центру, що забезпечує інформацією у процесі навчальної, наукової, науково-дослідницької та творчо-пошукової діяльності;
- надати користувачам відомості про основні джерела інформації;
- навчити вільно орієнтуватися в ІПС, оволодіти методикою пошуку інформації, опрацювати її відповідно до поставлених навчальних та наукових завдань;
- надати допомогу правильно організувати самостійну пізнавальну діяльність, активізувати творче мислення, здібності, уміння, навички;
- сприяти підвищенню рівня підготовки науково-дослідницьких робіт у ЗВО.

Навчальний посібник узагальнює відомості, що потребують багатьох або декількох етапів пошуку в численних джерелах інформації (в т.ч. маловідомих та важкодоступних). При підготовці посібника автори керувалися офіційними та нормативними документами Міністерства освіти та науки України (МОН України), що спрямовані на ефективну багатоступеневу підготовку майбутніх фахівців. В ньому використані національні, державні та міждержавні стандарти з питань бібліотечної, бібліографічної та інформаційної діяльності, що чинні в Україні:

- *ДСТУ 3017-2015. «Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять»;*

- ДСТУ 3582:2013. «Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень в українській мові. Загальні вимоги та правила»;
- ДСТУ 4826:2007. «Інформація та документація. Видання інформаційні. Загальні вимоги»;
- ДСТУ 4861:2007. «Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості»;
- ДСТУ 5034:2008. «Інформація та документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять»;
- ДСТУ 6095:2009. «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Правила скорочення заголовків і слів у заголовках публікацій»;
- ДСТУ 6096:2009. «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Універсальна десяткова класифікація. Структура, правила ведення та індексування»;
- ДСТУ 7093:2009. «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами»;
- ДСТУ 7152:2010. «Інформація та документація. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках»;
- ДСТУ 7157:2010. «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості»;
- ДСТУ 7448:2013. «Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять»;
- ДСТУ 8302:2015. «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»;

- ДСТУ 8344:2015. «Інформація та документація. Видання. Основні елементи. Терміни та визначення понять»;
- ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання»;
- ДСТУ ISO 5127:2007. «Інформація і документація. Словник термінів»;
- ГОСТ 7.12–93. «СИБИД. Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила»;
- ГОСТ 7.78-99. «СИБИД. Издания. Вспомогательные указатели».

Навчальний посібник детально висвітлює теоретичні питання інформаційної культури як самостійного наукового напрямку та розглядає практичний досвід її формування в бібліотеках закладів вищої освіти. Він має чітку структуру та складається з шести основних розділів.

У першому розділі «Теоретико-методологічні та практичні основи інформаційної культури» визначена суть та складові інформаційної культури, висвітлена роль бібліотек закладів вищої освіти у її формуванні на прикладі досвіду роботи наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету.

Другий розділ «Бібліотечно-бібліографічні інформаційні ресурси» розкриває поняття інформаційних ресурсів, визначає та дає характеристику основним видам документів, окремо розглядає книгу як вид документу, деталізуючи її апарат.

Третій розділ «Інформаційно-пошукові системи» знайомить із змістом поняття інформаційно-пошукових систем бібліотек ЗВО.

У розділі четвертому «Методика пошуку інформації» докладно характеризується стратегія, методика та схеми пошуку інформації з використанням різноманітних ІПС.

Розділ п'ятий «Науково-дослідницька діяльність у закладах вищої освіти» розкриває систему організації наукових досліджень студентів та молодих науковців у ЗВО. Подається характеристика різних видів наукових кваліфікаційних робіт, а також методика їх підготовки.

У шостому розділі «Аналітичне опрацювання джерел інформації» систематизовано норми, правила та вимоги щодо текстового та технічного оформлення науково-дослідницьких робіт (в т.ч. нумерації, таблиць, формул, додатків). Подано правила цитувань та посилань на використані джерела, скорочення слів і словосполучень, вимоги до бібліографічного опису джерел та складання списку використаної літератури.

Для полегшення роботи з навчальним посібником текстовий матеріал супроводжується схемами, таблицями та додатками. Для правильного розуміння використаних термінів укладено термінологічний словник. Надаються корисні Інтернет-посилання на допомогу науково-дослідницькій діяльності. У посібнику міститься список абrevіатур, список використаних джерел.

Навчальний посібник **«Інформаційна культура: теоретичні засади та досвід»** буде корисним студентам, аспірантам, молодим науковцям, викладачам та всім, хто цікавиться питаннями формування інформаційної культури.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ.....	9
1.1. Суть і складові інформаційної культури	9
1.2. Формування інформаційної культури в бібліотеках закладів вищої освіти	20
Питання для самоконтролю.....	37
Розділ 2. БІБЛІОТЕЧНО-БІБЛІОГРАФІЧНІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ.....	38
2.1. Поняття інформаційних ресурсів	38
2.2. Основні види документів.....	39
2.3. Видання як вид документа	40
2.4. Книга. Апарат книги	45
Питання для самоконтролю.....	49
Розділ 3. ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВІ СИСТЕМИ	50
3.1. Поняття інформаційно-пошукових систем.....	50
3.2. Традиційні інформаційно-пошукові системи.....	53
3.2.1. Довідково-бібліографічний фонд бібліотеки	53
3.2.1.1. Директивні, нормативні видання.....	54
3.2.1.2. Довідкові видання	54
3.2.1.3. Бібліографічні видання.....	64
3.2.2. Карткові каталоги та картотеки	93
3.3. Електронні інформаційно-пошукові системи бібліотек закладів вищої освіти	103
3.3.1. Електронний каталог.....	106
3.3.2. Електронні бази даних	109
3.3.2.1. Інституційний репозитарій.....	112
3.3.2.2. Міжнародні наукометричні бази даних та системи.....	116
3.3.3. Веб-сайт.....	118

Питання для самоконтролю.....	123
Розділ 4. МЕТОДИКА ПОШУКУ ІНФОРМАЦІЇ.....	124
4.1. Стратегія пошуку інформації.....	124
4.2. Технологія пошуку інформації.....	125
4.3. Методика пошуку інформації за картковими інформаційно-пошуковими системами.....	127
4.3.1. Методика пошуку інформації в абетковому каталозі.....	127
4.3.2. Методика пошуку інформації в систематичному каталозі.....	131
4.3.3. Методика пошуку інформації у предметному каталозі.....	137
4.3.4. Методика пошуку інформації в систематичній картотеці статей.....	138
4.4. Методика автоматизованого пошуку інформації.....	139
4.4.1. Пошук інформації в електронному каталозі.....	139
4.4.2. Пошук інформації в юридичній інформаційно-пошуковій системі «Консультант».....	154
Питання для самоконтролю.....	166
Розділ 5. НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	167
5.1. Наукові роботи студентів.....	170
5.1.1. Реферат.....	170
5.1.2. Курсова робота.....	171
5.1.3. Дипломна (бакалаврська) робота.....	172
5.1.4. Дипломна (магістерська) робота.....	175
5.1.5. Вимоги до технічного оформлення наукових студентських робіт.....	179
5.2. Дисертаційні роботи на здобуття наукових ступенів.....	183
5.2.1. Кандидатська та докторська дисертації. Вимоги до їх оформлення.....	183

5.2.2. Автореферат дисертації. Вимоги до його оформлення	201
Питання для самоконтролю.....	206
Розділ 6. АНАЛІТИЧНЕ ОПРАЦЮВАННЯ	
ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ	207
6.1. Нумерація	207
6.2. Ілюстрації.....	209
6.3. Таблиці	211
6.4. Формули	213
6.5. Цитування та посилання на використані джерела	214
6.6. Скорочення слів і словосполучень	217
6.7. Оформлення списку використаних джерел.....	218
6.8. Вимоги до бібліографічного опису використаних джерел.....	225
6.9. Оформлення додатків	233
Питання для самоконтролю.....	234
ДОДАТКИ	235
Додаток А. Зразок титульного аркуша дипломної (бакалаврської) роботи	235
Додаток Б. Приклади оформлення бібліографічного опису в списках використаних джерел у студентських наукових роботах	236
Додаток В. Зразок оформлення змісту науково-дослідницьких студентських робіт.....	251
Додаток Д. Зразок обкладинки автореферату дисертації.....	252
Термінологічний словник	254
Корисні Інтернет-посилання на допомогу науково-дослідницькій діяльності	315
Список абревіатур	317
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	320

Навчальне видання

С. Н. Грипич, Л. М. Буравкова

Інформаційна культура:
теоретичні засади та досвід

Навчальний посібник

За загальною редакцією
С. Н. Грипич